

بسم الله الرحمن الرحيم

رسالت زن در انضباط اقتصادی خانواده

آنیل حسینی^۱

چکیده

خانواده به عنوان کوچک‌ترین نهاد اجتماعی، نقش بنیادینی در شکل‌گیری ساختارهای فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی جامعه ایفا می‌کند. یکی از مؤلفه‌های مهم در پایداری و شکوفایی خانواده، انضباط اقتصادی است؛ مفهومی که به مدیریت صحیح منابع مالی، برنامه‌ریزی برای هزینه‌ها و پرهیز از اسراف و ولخرجی اشاره دارد. در این میان، نقش و رسالت زن در تأمین و حفظ این انضباط، اهمیتی ویژه دارد؛ چرا که زن به عنوان محور عاطفی، تربیتی و گاه مدیریتی خانواده، نقش مؤثری در الگوهای مصرف، فرهنگ پس‌انداز، تربیت اقتصادی فرزندان و حتی مشارکت اقتصادی مستقیم یا غیرمستقیم دارد. مسئله اصلی در این نوشتار رسالت زن در انضباط اقتصادی خانواده است. روش تحقیق توصیفی است و هدف از نوشتن این تحقیق بررسی نقش فرهنگی حوزه علمیه در تبیین تمدن نوین اسلامی است. براساس یافته‌های این پژوهش خانواده، به عنوان نخستین نهاد اجتماعی و بنیادی‌ترین بستر تربیت و پرورش انسان، همواره نقش محوری در شکل‌گیری شخصیت فرد و سلامت جامعه ایفا کرده است. یکی از ارکان حیاتی در دوام و پایداری خانواده، انضباط اقتصادی است؛ به این معنا که اعضای خانواده، به‌ویژه والدین، با مدیریت صحیح درآمد و هزینه‌ها، برنامه‌ریزی مالی، پرهیز از اسراف، و ارتقاء فرهنگ مصرف، بتوانند تعادلی بین نیازها و منابع ایجاد کنند.

کلید واژه :

زن، اقتصاد، خانواده، نقش

^۱. طلبه ی سطح ۲ حوزه ی علمیه ی فاطمه الزهرا- مرند

مقدمه:

در جهان امروز که پیچیدگی‌های اقتصادی زندگی روزمره رو به افزایش است، خانواده‌ها با چالش‌های متعددی در زمینه مدیریت منابع مالی خود مواجه‌اند. یکی از مهم‌ترین راهکارها برای مقابله با فشارهای اقتصادی و تضمین پایداری خانوادگی، تقویت انضباط اقتصادی در درون خانواده است؛ یعنی داشتن برنامه‌ریزی مالی، مدیریت هوشمندانه درآمد و هزینه، و برخورداری از فرهنگ مصرف منطقی. در این میان، زن به عنوان یکی از ارکان اصلی خانواده، نقشی بسزا در ایجاد، تداوم و تقویت این نظم اقتصادی دارد. نقش زن در اقتصاد خانواده فراتر از «خرج کردن» یا «صرفه‌جویی» ساده است. زن، آگاهانه یا ناخودآگاه، سبک زندگی خانواده را شکل می‌دهد. از انتخاب نوع خریدها گرفته تا نحوه آموزش اقتصادی به فرزندان، و از مشارکت در تصمیم‌های مالی گرفته تا مدیریت امور روزمره، او می‌تواند جریان اقتصادی خانواده را در مسیر پایداری هدایت کند یا دچار بی‌نظمی سازد. این نقش، به‌ویژه در شرایطی که خانواده با محدودیت‌های مالی مواجه است، برجسته‌تر می‌شود.

با این حال، در بسیاری از جوامع از جمله جامعه ما، به نقش زنان در این عرصه به شکل ساختاریافته و آگاهانه پرداخته نشده است. فرهنگ مصرف‌گرایانه، نبود آموزش‌های اقتصادی در فرآیند تربیت دختران، تبلیغات رسانه‌ای ناسالم و حتی نگرش‌های سنتی نسبت به نقش زن در خانواده، باعث شده بسیاری از زنان علی‌رغم تأثیرگذاری بالا، نقش خود را در این زمینه شناسند یا آن را کم‌اهمیت تلقی کنند. از این‌رو، بررسی و تبیین رسالت زن در انضباط اقتصادی خانواده نه تنها یک ضرورت پژوهشی، بلکه یک نیاز فرهنگی و اجتماعی است. فهم دقیق این نقش می‌تواند به بهبود سبک زندگی خانواده‌ها، کاهش اختلافات مالی، تقویت بنیان خانوادگی و حتی پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی منجر شود. پژوهش در این زمینه می‌کوشد تا با واکاوی ابعاد مختلف نقش زن، راهکارهایی برای ارتقاء آگاهی، مهارت و اثرگذاری زنان در مدیریت اقتصادی خانواده ارائه کند. (جوادی آملی، زن در آینه جلال و جمال، ص 78)

برای موضوع مذکور مقالات بسیاری نوشته شده است که در زیر به آنها اشاره می‌شود:

مقاله ی "نقش زنان در پیشگیری و حل مشکلات اقتصادی خانواده" - نویسنده: موسی محسنی، مقاله ی "زنان و بهره‌وری اقتصادی در خانواده براساس سیری در سیره رضوی" - نویسنده: علی حسین حسین زاده مقاله ی "نقش زن در استحکام خانواده با الگوگیری از فرهنگ غنی اسلامی" - نویسندگان: رضا بنی اسدی،مقاله ی "نقش زنان در اقتصاد خانواده" - نویسنده: محمد رضا باقری .

وجه تمایز این مقاله با مقاله های دیگر این است که در مقایسه با مطالعات پیشین، مقاله حاضر تمایزات قابل توجهی دارد که آن را از سایر پژوهش های مشابه متمایز می سازد. در حالی که بیشتر تحقیقات پیشین به نقش کلی زنان در اقتصاد خانواده پرداخته اند، این مقاله تمرکز خود را به طور خاص بر مفهوم «انضباط اقتصادی» نهاده است. این مفهوم، برخلاف مشارکت صرف اقتصادی، ابعاد رفتاری، تربیتی و مدیریتی را شامل می شود و به نحوه سامان دهی هزینه ها، فرهنگ مصرف، مدیریت منابع مالی و آموزش اقتصادی فرزندان در درون خانواده می پردازد. همچنین برخلاف سایر مقالات که غالباً از اصطلاح «نقش» استفاده کرده اند، در این پژوهش از واژه «رسالت» استفاده شده که بار معنایی عمیق تری دارد و علاوه بر جنبه توصیفی، نوعی تعهد، مسئولیت و مأموریت فرهنگی - اجتماعی برای زن در نظر می گیرد. این تغییر واژگان، جهت گیری تحقیق را از صرف توصیف وضعیت موجود به سمت تبیین مسئولیت ها و راهکارهای ارتقایی سوق می دهد. از دیگر وجوه تمایز این پژوهش، بهره گیری از رویکردی میان رشته ای است. به جای تمرکز صرف بر دیدگاه جامعه شناسی یا اقتصادی، تلاش شده است تا ابعاد روان شناختی، فرهنگی و دینی نیز در تحلیل نقش زن در انضباط اقتصادی خانواده مدنظر قرار گیرد. این نگاه تلفیقی، امکان ارائه تصویری واقعی تر و کاربردی تر از موضوع را فراهم می کند. افزون بر این، مقاله حاضر به جای رویکرد نظری صرف، بر چالش ها و نیازهای روز جامعه تمرکز دارد؛ چالش هایی همچون فشارهای اقتصادی، تورم، تغییر الگوهای مصرف، اشتغال دوگانه زنان، ضعف آموزش مالی در نظام تربیتی و گسترش فرهنگ مصرف گرایی. پرداختن به این موضوعات و ارائه راهکارهای عملی برای ارتقای نقش زنان در مدیریت اقتصادی خانواده، از دیگر نقاط قوت و وجه تمایز این تحقیق نسبت به مطالعات گذشته به شمار می رود.

در این مقاله به این سؤال پرداخته شده است که رسالت زن در انضباط اقتصادی خانواده

مفهوم شناسی

در لغت، واژه ای انضباط به معنای نظم، ترتیب، رعایت اصول مشخص و تبعیت از چارچوب های تعیین شده است. در لغت نامه ها، این واژه مترادف با نظم رفتاری، خودکنترلی و پایبندی به قوانین و قواعد آمده است. واژه ای اقتصاد نیز به معنای میانه روی در خرج و دخل، صرفه جویی و پرهیز از افراط و تفریط در مصرف و هزینه هاست. بنابراین، در نگاه واژگانی، انضباط اقتصادی را می توان به معنای پایبندی به اصول نظم یافته در امور مالی و اقتصادی تعریف کرد. (پلویان، سبک زندگی خانوادگی اسلامی بر اساس دیدگاه های امام رضا (ع)، ص 90)

در اصطلاح، انضباط اقتصادی به معنای مجموعه‌ای از رفتارها، الگوها و تصمیمات مالی منظم و آگاهانه است که با هدف مدیریت صحیح منابع اقتصادی، کنترل هزینه‌ها، پرهیز از اسراف و هدایت درآمدها در راستای اهداف مشخص مالی اتخاذ می‌شود. این اصطلاح شامل مفاهیمی مانند برنامه‌ریزی مالی، اولویت‌بندی نیازها، پس‌انداز، پرهیز از ولخرجی، تنظیم بودجه، و پایبندی به اهداف بلندمدت اقتصادی در سطح فردی یا خانوادگی است. در سطح خانواده، انضباط اقتصادی خانوادگی به معنای آن است که اعضای خانواده، به‌ویژه والدین، با تقسیم مسئولیت‌ها، آموزش صحیح فرزندان، کنترل الگوی مصرف، و مدیریت هدفمند درآمد، بتوانند از منابع مالی موجود به شکل بهینه استفاده کرده و از بروز بحران‌های مالی، نارضایتی و تنش‌های ناشی از سوءمدیریت اقتصادی پیشگیری کنند. این مفهوم ارتباط تنگاتنگی با سبک زندگی، ارزش‌های فرهنگی، نگرش‌های فردی و میزان سواد اقتصادی افراد دارد. (باقری، بررسی تأثیر اشتغال زنان بر هرم قدرت در خانواده .، ص 121)

تبیین جایگاه زن در خانواده از دیدگاه اسلام

اسلام جایگاه زن را در خانواده بسیار والاتر از آنچه در فرهنگ‌های گذشته یا برخی جوامع مدرن دیده می‌شود، معرفی کرده است. زن از نگاه اسلام تنها عضوی از خانواده نیست، بلکه اساس خانواده، منشأ آرامش، عاطفه، تربیت و ثبات در خانه محسوب می‌شود. در آیه‌ی شریفه‌ی «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً» (روم/121) خداوند تشکیل خانواده را از نشانه‌های خود می‌داند و زن را مایه‌ی آرامش معرفی می‌کند. این آیه به‌روشنی نشان می‌دهد که زن در خانواده صرفاً یک نقش فرعی یا تکمیلی ندارد، بلکه محور اصلی ایجاد سکون و آرامش است؛ آرامشی که زمینه‌ی تعالی روحی و شکوفایی اقتصادی و اجتماعی خانواده را فراهم می‌کند.

در متون دینی، زن دارای کرامت ذاتی و شخصیت مستقل است. اسلام برخلاف برخی نگاه‌های تاریخی که زن را تابع و کم‌ارزش‌تر از مرد می‌دانستند، ارزش انسانی و حقوقی زن را همانند مرد می‌شمارد. در آیات مختلف قرآن، زن به‌عنوان مخاطب تکلیف، عبادت، جهاد، علم‌آموزی و کار معرفی شده و در سیره معصومان نیز نقش کلیدی زنان در تربیت، مدیریت، مشارکت اجتماعی و هدایت فکری خانواده به رسمیت شناخته شده است. حدیث معروف پیامبر اکرم (ص) که می‌فرماید: «بهترین شما کسی است که برای خانواده‌اش بهترین باشد» نشانگر آن است که نحوه‌ی تعامل با زن، ملاک برتری اخلاقی انسان‌ها معرفی شده است. همین روایت، دربردارنده‌ی پیامی ژرف درباره‌ی شأن و احترام زن در ساختار خانواده است. زن از منظر اسلام، امانتی الهی در نزد مرد است. این تعبیر در روایات متعدد آمده و دلالت بر جایگاه حساس و ارزشمند زن دارد. امام صادق (ع) می‌فرماید: «زن همچون گردن‌بندی است که اگر قدرش را بدانی، نگاهش می‌داری و اگر قدرش را ندانی، آن را از دست خواهی داد.» این

نگاه مبتنی بر کرامت، به روشنی نشان می‌دهد که زن نه تنها نیاز به حمایت و احترام دارد، بلکه نقشی حیاتی در حفظ انسجام خانواده و تربیت نسل آینده ایفا می‌کند. در واقع، خانواده‌ای که زن در آن احساس امنیت، ارزشمندی و اختیار داشته باشد، بنیانی محکم برای شکل‌گیری جامعه‌ای سالم و پویا خواهد بود. نقش زن در مدیریت امور خانه و اقتصاد خانوادگی نیز جایگاه ویژه‌ای دارد. در متون اسلامی، زن مسئول نظم داخلی خانه شناخته می‌شود. او کسی است که با تدبیر، عقلانیت، محبت، صبوری و انگیزه، امور خانه را سامان می‌دهد و در هماهنگی با مرد، به اداره زندگی می‌پردازد. این نقش، صرفاً انجام کارهای روزمره نیست، بلکه شامل برنامه‌ریزی، نظارت و هدایت خانواده در مسیر درست اقتصادی و تربیتی است. زن، با نوع نگاه و الگوی مصرفی خود می‌تواند جهت‌دهنده‌ی اصلی رفتارهای مالی خانواده باشد. اگر نگاه زن به مصرف، قناعت، اولویت‌بندی نیازها و صرفه‌جویی، نگاهی عقلانی و تربیت‌شده باشد، خانواده در مسیر انضباط اقتصادی قرار می‌گیرد. (رفیعی، درآمدی بر سیره فاطمی، ص 211)

از سوی دیگر، اسلام استقلال مالی زن را نیز به رسمیت شناخته است. بر اساس آموزه‌های فقهی، زن مالک اموال خود است و مرد حق تصرف در دارایی او را بدون رضایت ندارد. این استقلال مالی، در کنار نقش مدیریتی زن در خانه، نشان‌دهنده‌ی آن است که زن می‌تواند در کنار حفظ حریم و ساختار خانواده، به یک عنصر فعال و مؤثر در تنظیم اقتصاد داخلی خانه تبدیل شود. چنین جایگاهی، نه تنها در تضاد با کرامت زن نیست، بلکه او را در جایگاه هدایت‌گر خانواده در مسیر تعادل اقتصادی قرار می‌دهد. نمونه‌هایی چون حضرت فاطمه زهرا (س)، که با ساده‌زیستی و تدبیر خود نمونه‌ای کامل از زن موفق در مدیریت خانواده بود، گواه روشن این حقیقت‌اند. اسلام همچنین به مسئله‌ی آموزش و تربیت زنان برای ایفای درست نقش‌شان در خانواده اهمیت زیادی داده است. از دیدگاه اسلامی، زن مؤثرترین عنصر در تربیت اقتصادی فرزندان است؛ چرا که فرزندان، اولین الگوهای رفتار مالی و مصرفی خود را از مادرانشان می‌گیرند. اگر زن درک درستی از مسئولیت مالی، قناعت، مدیریت درآمد و پرهیز از مصرف‌گرایی داشته باشد، این رفتارها را ناخودآگاه به نسل آینده منتقل خواهد کرد. بنابراین، زن تنها مسئول سامان‌دهی امور اقتصادی نیست، بلکه رسالت او در تربیت اقتصادی خانواده، تأثیری ماندگار و چند نسلی دارد. (همان، ص 216)

در نتیجه، زن در نگاه اسلام، موجودی با کرامت، اندیشمند، فعال و اثرگذار در نهاد خانواده است که رسالت او در آرام‌سازی، هدایت، تربیت و مدیریت خانواده، ارزشی بس والا دارد. این جایگاه نه تنها از ارزش‌های انسانی و معنوی او نمی‌کاهد، بلکه نقش‌آفرینی او را در یکی از حساس‌ترین و بنیادین‌ترین نهادهای اجتماعی یعنی خانواده، به عالی‌ترین شکل ممکن به تصویر می‌کشد. از این منظر، اگر زن بتواند در چارچوب تعالیم اسلامی و با آگاهی از

تشویق به استفاده بهینه از منابع خانوادگی یکی دیگر از اقدامات مهم است. زنان می‌توانند با استفاده بهینه از منابع موجود در خانه، از جمله انرژی، مواد غذایی، لوازم خانگی و حتی وقت، به‌طور چشمگیری هزینه‌ها را کاهش دهند. این استفاده بهینه از منابع علاوه بر صرفه‌جویی، به بهبود عملکرد اقتصادی خانواده کمک می‌کند و موجب حفظ منابع برای سرمایه‌گذاری در اهداف بلندمدت می‌شود. در نهایت، نهادینه‌سازی ارزش‌های اقتصادی در خانواده نیز از طریق تربیت فرزندان می‌تواند به تقویت انضباط اقتصادی در خانه کمک کند. زنان می‌توانند از دوران کودکی، فرزندان خود را با مفاهیم اقتصادی آشنا کرده و به آن‌ها اهمیت صرفه‌جویی، پس‌انداز و برنامه‌ریزی مالی را آموزش دهند. این آموزش‌ها می‌تواند باعث ایجاد نسل‌هایی با آگاهی مالی بالا و توانمند در مدیریت منابع شود. این راهکارها در مجموع می‌توانند به تقویت نقش زنان در انضباط اقتصادی خانواده و بهبود وضعیت مالی خانواده‌ها کمک کنند. با استفاده از این روش‌ها، زنان می‌توانند به‌طور مؤثرتر در مدیریت منابع مالی خانواده مشارکت کنند و در نتیجه، به دستیابی به اهداف اقتصادی خانواده کمک نمایند. (محسنی، مدیریت منابع اقتصادی خانواده و نقش زنان در آن، ص 121)

نتیجه‌گیری:

نتیجه‌گیری در خصوص تأثیر فرهنگ و آموزش بر عملکرد اقتصادی زن در خانواده نشان می‌دهد که زن می‌تواند نقشی حیاتی در بهبود وضعیت مالی و اقتصادی خانواده ایفا کند، به‌ویژه زمانی که از آموزش‌های مالی مناسب برخوردار باشد و در فرهنگی زندگی کند که به او فرصت مشارکت فعال در تصمیمات اقتصادی را بدهد. زنان با دسترسی به اطلاعات اقتصادی و توانمندی‌های مدیریتی می‌توانند منابع خانواده را به‌طور مؤثرتر مدیریت کنند، از هزینه‌های غیرضروری جلوگیری کرده و با ایجاد عادات پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، پایه‌های مالی خانواده را محکم‌تر سازند.

همچنین، فرهنگ و آموزش به زنان این امکان را می‌دهد که نقش خود را در حفظ انضباط اقتصادی خانواده بهبود بخشند و از بروز مشکلات مالی جلوگیری کنند. در جوامعی که زنان از نظر اقتصادی توانمند هستند و در تصمیمات مالی خانواده دخیل می‌شوند، خانواده‌ها معمولاً به وضعیت مالی بهتری دست پیدا می‌کنند و این موفقیت به نسل‌های بعدی نیز منتقل می‌شود. بنابراین، برای تحقق این هدف، لازم است که در کنار ایجاد فرهنگ اقتصادی صحیح، به آموزش‌های مالی و توانمندسازی زنان در زمینه مدیریت منابع اقتصادی توجه ویژه‌ای شود تا از این طریق، نقش مؤثرتر زنان در انضباط اقتصادی خانواده‌ها تقویت گردد و در نهایت، به بهبود وضعیت اقتصادی جامعه کمک کند. برای تکمیل نتیجه‌گیری و گسترش آن، می‌توان گفت که موفقیت در ایجاد انضباط اقتصادی در خانواده، بستگی زیادی به توانمندی‌ها و نقش فعال زنان در مدیریت منابع مالی دارد. زنان با توانمندی‌های اقتصادی می‌توانند به مدیریت بهینه منابع، کاهش اسراف، افزایش پس‌انداز و سرمایه‌گذاری‌های هوشمندانه بپردازند و در نهایت زمینه را برای تحقق اهداف مالی و رفاهی خانواده فراهم کنند. این امر زمانی امکان‌پذیر است که فرهنگ جامعه و ساختار آموزشی آن، فرصت‌های لازم را برای تقویت مهارت‌های مالی زنان فراهم آورد.

یکی از مهم‌ترین چالش‌هایی که در جوامع مختلف وجود دارد، کمبود آموزش‌های مالی برای زنان است. بسیاری از زنان، به‌ویژه در جوامع سنتی‌تر، ممکن است از مشارکت فعال در تصمیمات مالی خانواده کنار گذاشته شوند یا برای به‌دست آوردن اطلاعات مالی و اقتصادی محدودیت داشته باشند. در چنین شرایطی، باید توجه ویژه‌ای به برنامه‌های آموزشی در زمینه‌های مالی برای زنان صورت گیرد. این آموزش‌ها می‌تواند شامل مدیریت بودجه خانوار، ایجاد عادات مالی سالم، استفاده بهینه از منابع مالی و آگاهی از شیوه‌های مختلف سرمایه‌گذاری باشد. زنانی که از چنین آموزش‌هایی بهره‌مند می‌شوند، قادر خواهند بود به‌طور مؤثری در تصمیمات مالی خانواده مشارکت کنند و در نهایت به بهبود وضعیت اقتصادی خانواده کمک کنند. همچنین، برای تقویت انضباط اقتصادی در خانواده‌ها، باید زنان را به سمت استفاده از ابزارهای مدرن مالی هدایت کرد. در دنیای امروز، تکنولوژی می‌تواند

نقش بزرگی در بهبود مدیریت مالی خانواده‌ها ایفا کند. استفاده از نرم‌افزارهای مالی، اپلیکیشن‌های مدیریت هزینه و سیستم‌های حسابداری خانگی می‌تواند زنان را در پیگیری و کنترل دقیق هزینه‌ها و درآمدهای خانوار یاری کند. این ابزارها به زنان این امکان را می‌دهند که برنامه‌ریزی‌های مالی دقیق‌تری داشته باشند و از هدررفت منابع جلوگیری کنند.

در زمینه فرهنگ، نهادینه کردن ارزش‌های اقتصادی از دوران کودکی در خانواده‌ها می‌تواند تأثیرات بلندمدتی در بهبود انضباط اقتصادی داشته باشد. زنان به‌عنوان مادران خانواده می‌توانند الگوی رفتاری مناسبی برای فرزندان خود باشند. آن‌ها می‌توانند از همان سنین پایین، مفاهیم پس‌انداز، هزینه‌کرد هوشمندانه و برنامه‌ریزی مالی را به فرزندان خود آموزش دهند. این آموزش‌ها باعث می‌شود که فرزندان به‌طور طبیعی در آینده به افراد مسئولیت‌پذیری در زمینه‌های اقتصادی تبدیل شوند و در نتیجه، در جامعه‌ای با انضباط اقتصادی بالا زندگی کنند. در نهایت، تقویت نقش زن در انضباط اقتصادی خانواده می‌تواند تأثیرات مثبتی در سطح جامعه داشته باشد. زمانی که زنان توانمند و آگاه از لحاظ اقتصادی در مدیریت مالی خانواده‌ها دخیل می‌شوند، نه تنها وضعیت مالی خانواده‌ها بهبود می‌یابد، بلکه جامعه نیز به‌طور کلی از لحاظ اقتصادی پایدارتر و مقاوم‌تر خواهد بود. در این فرآیند، هم‌افزایی میان آموزش‌های مالی، فرهنگ اقتصادی و توانمندسازی زنان در تصمیمات اقتصادی، می‌تواند نقشی کلیدی در شکل‌دهی به آینده‌ای بهتر و مطمئن‌تر برای خانواده‌ها و جامعه ایفا کند.

منابع:

قرآن

1. انصاری، سید موسی (۱۴۱۴ق). مکاسب. بیروت: دارالکتب الاسلامیه.
2. باقری، معصومه، ملتفت، حسین، شریفیان، هدایت، «بررسی تأثیر اشتغال زنان بر هرم قدرت در خانواده»، فصلنامه خانواده پژوهی، شماره هجده، 1388.
3. بحرانی، سیدهاشم، حلیه الأبرار فی أحوال محمد و آله الأطهار علیهم السلام، جلد اول، قم، مؤسسه المعارف الإسلامیة، 1411.
4. پلویان، زهرا، «سبک زندگی خانوادگی اسلامی بر اساس دیدگاه‌های امام رضا (ع)»، مجموعه مقالات همایش خانواده و سبک زندگی در فرهنگ رضوی، 1394.
5. پناهی، اسماعیل (۱۳۹۷). نقش اقتصادی زنان در تحکیم بنیان‌های خانواده. مجله اقتصادی
6. جعفری، محمدتقی، ترجمه و تفسیر نهج البلاغه، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، 1357.
7. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر موضوعی قرآن (جامعه در قرآن)، جلد هفدهم، چاپ اول، تهران، اسراء، 1387.
8. جوادی آملی، عبدالله، زن در آیینه جلال و جمال، قم، نشر اسراء، ۱۳۸۳.
9. جواهری، فاطمه، سراج-زاده، سید حسن، رحمانی، رحمان، «تحلیل اثرات اشتغال زنان بر کیفیت زندگی آنان (مطالعه موردی زنان شاغل در وزارت جهاد کشاورزی)»، زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، شماره هشت، ۱۳۸۹.
10. چوپانی رستمی، محسن، مدبر، لیلا، «پلیس زن و خانواده با تأکید نقش اشتغال زنان بر خانواده»، مجله پلیس زن، شماره چهار، ۱۳۸۶.
11. خوشدل، علی (۱۳۹۴). نقش اقتصادی زن در خانواده‌های ایرانی: بررسی نظریه‌ها و یافته‌های تجربی. مجله تحقیقات اقتصادی
12. رضایی آهوانویی، زهرا، «نقش زن در اقتصاد خانواده. طه‌وراء»، فصلنامه‌ی در عرصه‌ی مطالعات زنان و خانواده، بی‌تا.

13. رفیعی، سمیه (۱۳۹۹). رسالت زن در تحکیم انضباط اقتصادی خانواده. فصلنامه مطالعات اجتماعی و فرهنگی
14. رفیعی، علی، درآمدی بر سیره فاطمی، قم، زمزم هدایت، 1378.
15. زنده دل، مونا، «نگاهی به قوانین حاکم بر اشتغال زنان در ایران»، پایگاه خبری اختبار، ۱۳۹۸.
16. سیستانی، علی حسین (۱۳۹۳ق). مناسک الحج. قم: دفتر آیت الله سیستانی.
17. شریفی، زهرا (۱۴۰۰). تأثیر سبک زندگی زنانه در اقتصاد خانواده: مطالعه‌ای موردی در مناطق شهری. تهران: انتشارات پژوهشکده اجتماعی.
18. عباسی، محمد (۱۳۹۵). مبانی اقتصادی خانواده: بررسی الگوهای مدیریت اقتصادی خانواده در ایران. مجله مدیریت خانواده
19. لطفی، مریم (۱۳۹۶). نقش زن در تنظیم و مدیریت اقتصادی خانواده در جوامع اسلامی. تهران: نشر معارف.
20. محسنی، حسین (۱۳۹۸). مدیریت منابع اقتصادی خانواده و نقش زنان در آن. تهران: نشر نی.
21. محمودی، محمد (۱۳۹۷). بررسی نقش زنان در مدیریت اقتصادی خانواده در ایران. تهران: انتشارات دانشگاه تهران
22. ناظری، عبدالمحمد (۱۳۹۶). زن و اقتصاد خانواده: بررسی ابعاد و چالش‌ها. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
23. نائینی، محمد حسین (۱۴۰۵ق). الوسیله (فقه مراجع در مسائل اقتصادی خانواده). قم: نشر دارالکتب الاسلامیه.